

VAHİY GELENEĞİNDE “RUH” KAVRAMININ ARTZAMANLI (DIACHRONIC) SEMANTİK İNCELEMESİ

Yusuf TOPYAY*

Özet

Bu makalede Kur'an-ı Kerim'de merkezi bir öneme sahip olan ve diğer kutsal kitaplarda da ortak olarak kullanılan “ruh” kavramının vahiy geleneği boyunca hangi anlamlarda kullanıldığı, kök anlamında bir değişiklik olup olmadığı diğer kutsal kitaplar, Cahiliye şiirleri ve diğer Sami dillerden istifade etmek suretiyle incelenecektir. Bu bağlamda “ruh” kavramı Artzamanlı Semantik analiz yöntemine tabii tutularak bu kavramın anlam serüvenleri/haritaları belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ruh, Semantik, Kur'an, Tanakh, İncil.

Abstract

In this article the term spirit, which has a central role in the Qur'an and which is commonly used in the other holy books, will be examined in what sense it is used throughout the revelation tradition and if there is a change in the root sense benefiting from the other holy books, poetry of Jahiliyya and other Sami languages. In this context it will be define the sense adventure of the term spirit with the diachronic semantic analysis method.

Keywords: Revelation, Semantic, Qur'an, Tanakh, Bible.

Giriş

Kur'an-ı Kerim, 1400 küsur yıl öncesi sözlü kültüre sahip bir Arap toplumuna hitaben şifahi olarak nazil olmuş bir hitaptır. Arapça olarak nazil olan Kur'an-ı Kerim sünnetullah gereği Arapça konuşan ve bu lisanı kullanan bir toplumu muhatap almıştır. Yüce Allah, kendilerine mesajını ulaştırdığı bütün toplumlara aynı yöntemi uygulamış, kendi içlerinden bir peygamber görevlendirmiş ve her topluma o toplumun dili ile hitap etmiştir. Kur'an-ı Kerim, bu ilk muhataplarından içindeki prensipleri inceden inceye düşünüp hayatlarını ona göre tanzim etmelerini ve Kur'an'a ait ilkeleri diğer inanç mensuplarına tebliğ etmelerini istemiştir.

* Öğr. Gör., Bayburt Ü., İlahiyat F., Tefsir

Hâlihazırda elimize alıp okuduğumuz Kur'an metninin önemli bir özelliği esasen Hz. Peygamber'e vahyedilmiş ilahi sözün, onun ağzından çıktığı andaki olay hâli değil, onun yazıya geçirilmiş ve sabitlenmiş hâli olmaktadır. İkinci bir özellik ise, artık metin halini alan bu ilahi hitabın, zaman, mekân, özne ve muhatap gibi unsurlardan bağımsızlaşma sürecine girmesidir. Hâlbuki hitap sırasında, konuşma ile özne arasında çok yakın bir bağ bulunmaktadır. Başka bir ifade ile hitapta, konuşan öznenin niyeti ile konuşmanın anlamı örtüşük hâldedir. Bu durumda konuşanın kastı ve onun konuşmasının anlamı aynı şeydir. Oysa bu konuşmanın yazı ile sabitleştirilmesiyle, zaman ve mekân gibi unsurlardan bağımsızlaşan metin hâlâ öznesine atıfta bulunsa da, konuşanın kastı ve metnin anlamı artık örtüşemez hâle gelir ve söz, bağlamından koparak genelleşir.¹ Kur'an'ın başlangıçta bir 'sözlü hitap' bir 'konuşma' olduğu dikkate alındığında, onun, sözlü hitabın dilini kullanmış olduğu ve bu konuşmada sözlü hitabın unsurlarının etkili olduğu da kabul edilmek zorundadır. Çünkü bir düşüncenin sözlü veya yazılı anlatımında kullanılan üslup ve unsurlar birbirinden çok farklıdır.² Dolayısıyla ilahi bir hitap olan Kur'an'ın ilk muhatapları için var olmayan birtakım anlama problemlerinin, Kur'an'ın metinleşmiş halini okuyanlar için var olduğunu söylemek mümkündür. Bu da bize Kur'an'ın anlaşılmasına dair metin dili ile hitap dili arasında büyük farkların olduğunu göstermektedir.³ Tam da burada tefsirin gayesinin ortaya konulduğunu görmekteyiz. Çünkü tefsir, ilahi hitabın metin hâline gelerek birtakım unsurlardan bağımsızlaşması sürecinde, onunla birlikte yazıya geçirilemeyen, olay olarak ilahi hitap ile ilişkili bu unsurlara ulaşmayı ve hitabı bu unsurlarla tekrar buluşturmayı amaçlar.⁴

Buradan hareketle Kur'an'ın temelde iki grup okuyucusunun olduğunu, bunlardan birincisinin vahyin ilk muhatabı olan ve anlamadığını Hz. Peygambere sorma fırsatını elinde bulunduran sahabe olduğunu, ikincisinin ise Allah'ın muradını metinden anlamaya çalışan ve anlamakta zorlandığı noktaları Hz. Peygambere sorma imkânından yoksun olan sonraki nesil yani bizler olduğumuzu unutmamamız gerekir.⁵

Zira Kur'an'ın ilk muhatapları olan insanlar Allah'ın vahyini ve mesajını, ayetlerdeki ana temayı ve Kur'an'ın bütünüdürün sunmak istediği dünya görüşünü genel olarak anlamışlar ve Kur'an'ı anlama noktasında bir problemle karşılaşmamışlardır. Hatta İslam'ı kabul etmeyip Hz. Peygamberin Risâlet'ine karşı çıkanlar

¹ Mehmet Paçacı, *Çağdaş Dönem'de Kur'an'a ve Tefsire Ne Oldu?*, Klasik Yay., İstanbul 2008, s.113.

² Düccane Cündioğlu, *Kur'an'ı Anlama'nın Anlamı*, Kapı Yay., İstanbul 2011, s. 86.

³ Düccane Cündioğlu, *age.*, s. 88, 89.

⁴ Mehmet Paçacı, *ageage.*, s.117.

⁵ Halis Albayrak, *Tefsir Usûlü*, Şule Yay., İstanbul 2011, s.144; Hasan Yılmaz, *age Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanması*, Kurav Yay., Bursa 2007, s.129.

bile kuşkusuz Kur’an’ı anladıkları halde inkâr yolunu seçmişlerdir. Çünkü Kur’an’ın, muhataplarının manasını bildikleri ve anladıkları kelime, ifade ve kavram örgüsünden oluşmuş dil ile inmiş olması, henüz değişmemiş olan dillerini iyi biliyor olmaları, nüzul ortamını yaşıyor olup olayların bizzat şahidi olmaları elbette Kur’an’ı anlamalarını kolaylaştırmıştır. Ayrıca anlamakta güçlük çektikleri ayetlerin anlamlarını Peygamberimize sorma imkânına sahip olmaları da son derece önemlidir. Fakat anlamayıp da yorumunu peygambere sordukları ayetlerin sayısı oldukça azdır.⁶

Öte yandan, kültürün temel unsuru olarak kabul edilen, insan topluluklarının eseri ve belirli toplumların birer anlaşma aracı ve sosyal bir müessese olan dil, durgun ve değişmez bir varlık değildir. Dil, kendi kuralları doğrultusunda gelişen canlı bir varlıktır. Aynı zamanda dil, yaşayan bir varlık olarak değişmeye muhtaçtır. Doğadaki her şeyle birlikte dil de canlı bir varlık gibi doğar, büyür, gelişir, değişir ve ölür. Bu değişim dilin hem ses ile ilgili alanlarında hem de anlam ile ilgili alanlarında olabilir. Genel anlamda dilde var olan bu durum Arapça için de söz konusu olmuş ve Arapça diğer bütün diller gibi zaman içerisinde birçok değişikliğe maruz kalmış, sözcük hazinesi çeşitli olayların etkisiyle değişirken, bazen mevcut sözcüklerin bir kısmı kullanımdan kalkmış, bazen sözcüklerin kendileri sabit kalıp bu sözcükler yeni anlamlar kazanmış, bazen de bu sözcük hazinesine yenileri katılıp durmuştur.⁷ Hz. Peygamberin vefatından sonraki asırlarda yazılan tefsirlerde dil kuralları ve bazı cümlelerin dil açısından izahları üzerinde uzun uzun durulması ve Kur’an’ın gramer yönünü ele alan müstakil kitapların yazılmış olması ise Arap dili üzerindeki değişmeyi göstermesi açısından önemli bir bilgidir. Çünkü bu tarz kitapların yazılması ve tefsirlerde uzun uzun kelime tahlili yapılması tesadüfî değildir. Tefsirlerde uzunca dilsel izahatlar yapılması Arapçanın safiyetinin bozulmasıyla alakalı olsa gerektir. Belki de tarih boyunca Zemahşeri ve Kadı Beydavi gibi dil izahlarına yer veren müfessirlerin tefsirlerinin şöhret bulmalarının nedenlerinden biri de budur. Müfessirlerin dil izahlarına yer vermeleri bu problemin giderilmesine yönelik çalışmalar olarak değerlendirilebilir.⁸

Bunun yanında Hz. Muhammed (s.a.v)’e Risalet verildikten sonra Müslümanların sayısı hızla artmış ve İslami fetih hareketleri ile özellikle Hz. Ömer dönemindeki fetihlerle beraber farklı coğrafyalarda İslam’ı kabul edenlerin nüfusunda ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Bu durum doğal olarak Müslüman Arapların da dilini etkilemiştir. Araplar da artık Kur’an’ın indiği dönemdeki dillerinden şu veya bu oranda uzaklaşmışlardır. Yeni İslam’a giren ve Arap olmayan Müslümanlar,

⁶ Mehmet Sait Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, Kitap Dünyası Yay. Konya 2013, s.22; Hasan Yılmaz, ageage., s.26.

⁷ Düccane Cündioğlu, *Kur’an Çevirilerinin Dünyası*, s. 35, 36.

⁸ Mehmet Sait Şimşek, ageage., s.115, 116.

din kitaplarının dili olan Arapçayı öğrenmek için büyük bir çaba içerisine girdiler. Artık Arap dili, renkleri, kanları, mazileri ve hâlleri birbirinden farklı muhtelif milletler arasında ağızdan ağıza dolaşmış ve yayılmıştır. Kuşkusuz Arap dilinin safiyetinin bozulmasında bunun da etkisi olmuştur. Bu nedenle Arap dilinde “lahn” (dili yanlış kullanma) erken dönemlerde ortaya çıkmıştır.⁹

Hâl böyle olunca, Hz. Peygamber zamanındaki Arapça ile inmiş olan Kur’an-ı Kerim’i o gün anlaşıldığı gibi anlamamız mümkün müdür? sorusu karşımıza çıkmaktadır. Bu soruya verilecek cevap maalesef olumsuzdur. Çünkü elimizdeki Arapça sözlükler bu konuda yardımcı olabilecek durumda değildirler. Kur’an’ı anlama konusunda kıymetli çalışmaları bulunan Emin el-Hûlî ve Dücane Cündioğlu, elimizdeki mevcut sözlüklerin Hz. Peygamber dönemindeki Arapçayı yansıtmaktan uzak oldukları görüşünü savunmaktadırlar.¹⁰ Bu noktada görüşlerine katıldığımız bu iki araştırmacıdan, Emin el-Hûlî, Kur’an kelimelerinin anlamlarını veren yetkin bir sözlük hazırlanıncaya kadar “...bir Kur’an müfessirinin önünde, Kur’an kelimelerinden birisinin ilk manasını öğrenmek istediği zaman, bunun için, bizzat kendisinin bir araştırma yapmasından başka bir seçenek yoktur”¹¹ diyerek bu konuda müfessirin bireysel çabasını çözüm yolu olarak göstermiş olmaktadır. Cündioğlu ise, “...bugün için elimizde yukarıda sözünü ettiğimiz türden (artsüremlî) bir Arapça lügat olmadığı gibi, (eşsüremlî) bir Kur’an lügatı da maalesef bulunmamaktadır. Kur’an’da geçen sözcük ve deyimlerle ilgili erken tarihli bazı çalışmalar varsa da bunların önemli bir kısmı ya günümüze ulaşmamıştır ya da el yazmaları hâlinde kütüphanelerin tozlu raflarından çıkarılmayı beklemektedirler... Öncelikle hâl-i hazır ilmî mirasın ciddi bir dökümünün ve tasnifinin yapılması, kütüphanelerde ilgililerini bekleyen birçok kıymetli eserin tahkikli neşirler yoluyla Müslüman ilim adamlarının istifadesine sunulması, daha sonra da bu eserlerin tedkik ve tahlili suretiyle muhkem bir Arapça lügatın –sözcüklerin tarih içerisinde kazandığı yeni anlamları kronolojik olarak gösterecek bir biçimde- yazılması gerekmektedir. Belki o zaman Kur’an’da geçen sözcük ve deyimlerin Kur’an’ın nazil olduğu dönemdeki karşılıklarını sağlıklı olarak tesbit etmek mümkün olabilecek ve eş- süremlî dil tahlillerinden (dil’in belli bir dönemde ya da belli bir metinde nasıl tezahür ettiğini tesbite yönelik çalışmalar) daha verimli neticeler elde edilebilecektir”¹² şeklinde bir açıklama yapmıştır. Kanaatimizce Kur’an’ın Hz. Peygamberin ashabının anladığı şekliyle anlaşılması bakımından artzamanlı semantik yöntem bu konuda gösterilebilecek önemli ve somut bir

⁹ Emîn el-Hûlî, *Kur’ân Tefsirinde Yeni Bir Metod*, (Çev. Mevlüt Güngör), Kur’ân Kitaplığı Yay., Ankara 2001, s.93; Mehmet Sait Şimşek, ageage., s.115.

¹⁰ Emîn el-Hûlî, ageage., s.94; Dücane Cündioğlu, ageage., s. 35, 36; Mesut Okumuş, *Kur’an’da “Birr” Kavramı Üzerine Semantik Bir Analiz*, Dini Araştırmalar, Eylül-Aralık 2002, C.5. S.14. s. 99.

¹¹ Emîn el-Hûlî, ageage., s. 95, 96.

¹² Dücane Cündioğlu, ageage., s. 36-38.

öneri olacaktır. Bunun yanında mevcut Arapça sözlüklerde, sözcüklerin anlamları 'tarihsel değişiklikler' dikkate alınarak tasnif edilmemiş, bilakis sözcüklerin anlam değerleri bu sözlüklerde gelişigüzel bir sıralamayla yer almışlardır.¹³

Cabiri de benzer şekilde sözlüklerin Kur'an Arapçasına ilişkin noksanlıklarını şu şekilde açıklamaktadır: Sözlüklerin ve nahivcilerin ortaya koydukları Arapça, Kur'an dilinden daha dar kapsamlı, daha az esnek dolayısıyla uygarlık bakımından ondan daha gerideydi. Kur'an ise daima daha geniş ve daha verimliydi. Tedvin sırasında (başlangıç h. 143) teşekkül eden Arapçayı da Kur'an'ı tam olarak anlamaktan aciz kılan işte budur.¹⁴

Bu bakımdan Kur'an'ı anlamaya çalışan kişinin kendisiyle anlamın aktarıldığı dili, bu anlama hayat veren o döneme ait kültür ve tarihi aynı zamanda bu dilde cereyan etmiş olan anlam değişimlerini bilmesi ve bunun yanında Arap kültürünün, Kur'an'dan sonraki temel kaynaklarından biri olan şiire¹⁵ ve aynı dil ailesine mensup olan kendisinden önceki kutsal kitaplara müracaat etmesi kaçınılmazdır. Çünkü anlam, zaman içinde, zamanla ortaya çıkan, zaman geçtikçe, zaman ilerledikçe kuvvetlenip beliren bir "şey" olmadığı için biz doğru anlamı gelecekte değil, geçmişte aramak durumundayız.¹⁶

Bundan dolayı İslam'ın, geçmişi tamamen "reddetme" ve onunla ilişkileri koparma esası üzerine dayanmadığını, aksine insanları Arapların atası olan İbrahim'in dinine döndürmek amacıyla onları tashih etme temeli üzerine yapıldığını bilmemiz gerekir.¹⁷ Bu bağlamda vahiy zincirinin son halkasını oluşturan Kur'an, kendisinden önceki kitaplardan ilgisiz, içeriği itibariyle yeni bir kitap değil, bağlı bulunduğu vahiy geleneği içerisinde onlarla aynı amacı gerçekleştirmeyi hedefleyen ilahi bir kitaptır.¹⁸ Çünkü Hz. İsa'dan altı asır sonra gelen Kur'an, vahiy mahsulü kitaplar olarak Hz. İbrahim'in, Hz. Musa'nın sahifelerinden¹⁹ ve Tevrat'tan, Hz. Davud'a indirilen Zebur'dan ve Hz. İsa'ya indirilen İncil'den söz eder. Kur'an ayrıca Zuburu'l-Evvelin (öncekilerin kitapları)²⁰ ifadesine de yer verir.²¹

¹³ Emîn el-Hûlî, *ageage.*, s. 94, 95; Düccane Cündioğlu, *ageage.*, s. 35.

¹⁴ Muhammed Âbid Câbirî, *Arap-İslâm Aklının Oluşumu*, (Çev. İbrahim Akbaba), Kitabevi Yay., 3. Baskı, İstanbul 2001, s.99.

¹⁵ Mehmet Paçacı, *age.*, s. 119 (Tefsir, Kur'an'ın kullandığı Arapçaya ulaşmak amacıyla, semantik bir kaynak olarak Cahiliye şiirini kullanmıştır.); J.J.G.Jansen, *Kur'an'a Bilimsel-Filolojik-Pratik Yaklaşımlar*, (Çev. Halilrahman Açar) Fecr Yay., Ankara 1993, s.113.

¹⁶ Düccane Cündioğlu, *Kur'an'ı Anlamanın Anlamı*, s.74; Ali Galip Gezgin, "Toshihiko Izutsu'nun Kur'an-ı Kerim'i Anlama ve Yorumlama Yöntemi", İslâmî Araştırmalar dergisi, 2005, C XVIII, S 1, s.82

¹⁷ Muhammed Âbid Câbirî, *ageage.*, s.56.

¹⁸ Muhsin Demirci, *age Kur'an'ın Ana Konuları*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 2012, s.13.

¹⁹ A'lâ Suresi, 87/19.

²⁰ Eş-Şuara Suresi 26/196.

Bu itibarla Kur'an'ın daha iyi anlaşılması için İslam öncesi şiirin ve kendisinden önceki kutsal kitaplara müracaat edilmesinin önemli olduğunu belirten Baki Adam, Kur'an'ın anlaşılmasının yollarından birinin de Kur'an öncesi vahiy metinlerinin tahlil edilmesi olduğunu, Tevrat, İncil ve Kur'an'ın esas itibariyle vahiy ürünü metinler olduklarını ifade etmektedir. Bir Yahudi için Tevrat'ın anlaşılmasında Kur'an'ın ve İncil'in rolü olduğu gibi, bir Müslüman için de Kur'an'ın anlaşılmasında Tevrat'ın ve İncil'in rolünün bulunduğu tamamen reddedilecek bir husus olmadığını ifade etmiştir. Yine Kur'an'daki bazı ayetlerin önceki kitapların ışığında daha doğru anlaşılabileceğini söylemiştir. Hatta Kur'an'ın nazil olduğu döneme kadar olan İsrail geleneğinin de bu konuda önemli rolünün bulunduğunu düşünmektedir. Amacının var olan İsrailiyatı meşrulaştırmak olmadığı, aksine Kur'an öncesi vahiy metinlerinin Kur'an'ın tarihselliği ile ilgili tartışmalara kısmen ışık tutacağı ifade etmiştir.²²

Kur'an'ın Sami din geleneği içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini belirten Mehmet Paçacı ise, bunun en önemli delillerinden birisinin de Kur'an kıssaları olduğunu ve -her ne kadar da İsrailiyat eleştirisi ön planda olsa da- bu kıssaların birçok detaylarının Kitab-ı Mukaddes vasıtasıyla elde edilebildiğini belirtmektedir. Diğer yandan Paçacı'ya göre Müslüman gelenekte, muharref kabul edilen Tevrat ve İncil'in Kur'an ile karşılaştırılmasının kabul görmemesi sebebiyle bu arka plan göz ardı edilmiştir.²³ Dolayısıyla, İsrailiyat önyargısına binaen Sami din geleneğinin sağladığı bu zengin arka plan ve kullanışlı materyalin göz önünde bulundurulmaması ciddi bir eksiklik oluşturmaktadır.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere şunu söyleyebiliriz ki, sahabenin anladığı şekliyle Kur'an'ı anlamak için Kur'an'dan önceki kitaplara müracaat etmek bunun yanında Tevrat ve İncil ehlerinden beslenen Cahiliye şiirlerini bilmek son derecede önemlidir. Zira ne Hz. Peygamber'e ne de sahabeye sorup öğrenme imkânı olan günümüz Müslümanları için Kur'an'ı anlamak haddi zatında metinleşmiş Arabi bir kelamı anlamak demektir. Biz bugün içinde bulunduğumuz tarihsel durumun kaçınılmaz bir sonucu olarak, murad-ı ilahiyi temelde Kur'an metninin ait olduğu dilin imkân ve sınırları içerisinde anlamak durumundayız.²⁴

Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim, Sami dil ailesine mensup olan, Arap diliyle nazil olmuş ve Allahutaala mesajını bu dilde bu dilin imkânlarıyla ifade etmiştir. Bu bakımdan Kur'an ayetlerinin anlamını ortaya koyarken, bilhassa o dönemde konuşulan dilin ve bu dili ortaya çıkaran sosyal çevrenin ve kültürün hakkıyla bilinmesi, kaçınılmaz bir zorunluluk hâlini almaktadır.

²¹ Halis Albayrak, *ageage.*, s.17, 18.

²² Baki Adam, "Kur'an'ın Anlaşılmasında Tevrat'ın Rolü", *İslami Araştırmalar* 1996, C 9, s.167.

²³ Mehmet Paçacı, *Kur'an ve Ben Ne Kadar Tarihseliz?*, s.155, 156.

²⁴ Mustafa Öztürk, *Kur'an'ı Kendi Tarihinde Okumak*, Ankara Okulu, Ankara 2004, s.19.

Çünkü Arapçanın da içinde yer aldığı Sami dil ailesindeki diğer diller, Arapça ile pek çok noktada²⁵ önemli benzerlikler göstermektedir.²⁶ Coğrafi durumları ve tek düze çöl hayatı, Arapların Sami karakterini aynı ailenin diğer halklarından saf olarak korumuş ve onlar Sami özellikleri daha belirgin bir şekilde göstermişlerdir.²⁷ Ayrıca Sami dilleri içinde en zengin kelime hazinesine sahip olan Arapça, Sami dilinin en eski formlarını en iyi şekilde korumuştur. Bu sebeple de Sami dillerin karşılaştırmalı bir gramerinin meydana getirilmesinde bir temel oluşturmaya en uygun dil Arapça’dır.²⁸

Bu bağlamda şunu söyleyebiliriz ki, Yahudi kutsal kitabında 500 fiil kökü vardır. Kur’an’da bir görüşe göre 1505, diğer bir görüşe göre 1530, bir başka görüşe göre ise 1702 kök bulunduğunu göz önüne alırsak Arapça’nın İbranice ve Süryanice’ye oranla ne denli zengin bir dil olduğu daha iyi anlaşılır.²⁹ Bu fiil köklerinin büyük bir çoğunluğu Kur’an-ı Kerim’de de yer almaktadır. Çünkü Arapça, İbranice ve Süryanice Sami dil ailesine mensupturlar. Bir başka dikkate değer durum ise, bu diller arasında prototipe en yakın olan dil Arapça’dır.³⁰

Şimdi Arapça’nın Sami dilleri içinde neden prototip olarak kabul edilebileceği özellikle sesbilim sistemi açısından değerlendirmek istiyoruz.

Hemen bütün araştırmacılar, Sami dillerinin prototipinde 29 harf bulunduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır. Yine aralarında J. Huchnergard da olmak üzere birçok araştırmacı, söz konusu 29 harfin klasik dönem Arapça’sında ve Güneydoğu Arapça’sında mevcut olduğunu söylemektedir. Gerek Kur’an’daki Arapça’da gerekse bugünkü modern Arapça’da 29 harf bulunmaktadır.³¹ Aşağıda Arapça’daki dizilişine ve kendi dillerindeki yazılışlarına göre Arapça, Akkadça, İbranice ve Süryanice dillerindeki harfler bir tablo hâlinde sunulmuştur.

²⁵ Kees Versteegh, *The Arabic Language*, Edinburgh University Press, Edinburgh 2010, s. 11.

²⁶ “Sâmî milletlerinin birbirleriyle ve dil yönünden olan yakınlıkları miladî X. asırda ortaya çıkmaya başlamıştır. O zaman Yahudî alimlerinden Yehûda b. Kureys, Arapça ve İbranice’nin benzerliğini ispat etmiştir. İbranice ile Arapçanın benzerliği gayet açıktır. Zira eski Yahudî edebiyatının önemli bir kısmı Âramca ile yazılmıştır. XVII. asırda Habeşistan Kilisesinin diliyle uğraşıldığı zamanlar, bu dilin Arapça ile olan yakınlığı gözlenmiştir. XIX. asırda çivi yazısı okunup çözümlendikten sonra, Akadcanın (Âsûr ve Bâbil dili) Sâmî bir dil olduğu ortaya çıkmıştır.” (Avram Galanti, s. 98. Arapçanın diğer Sami dilleri arasındaki yeriyile ilgili ayrıca bk.bk. İbn Hazm, *el-İhkam fi Usulî’l-Ahkâm*, Beyrut, trsz, C I, s. 33, 34; C. Rabin, “Arabiyya”, *The Encyclopaedia of Islam*, London 1960, C I, s. 561, 562; Özcan Hıdır, *Yahudi Kültürü ve Hadisler*, İstanbul 2006, s. 427-435.)

²⁷ Ahmet Susa, *Tarihte Araplar ve Yahudiler*, İstanbul 2005, s. 176-177.

²⁸ Heinrich Speyer, “Semitic Languages and Literature”, *The Universal Jewish Encyclopedia*, New York 1948, C IX, s. 474. Bu konuda ayrıca bk.bk. Brockelman, “Arabistan (Edebiyat)”, *İslam Ansiklopedisi*, C I, s. 523-524; Cevad Ali, *el-Mufasssal fi tarihi’l-Arab kable’l-İslâm, Dârü’l-İlm li’l-Melayin*, Beyrut 1970. C. I, s. 203.

²⁹ Salih Akdemir, “*Kur’an-ı Kerim’e Dilsel Yaklaşımlar: Yeni Bir Kur’an-ı Kerim Sözlüğünün Gerçekleştirilmesine Katkı*”, 1. Uluslararası Kur’an’ı Yeniden Düşünme İlimi Toplantısı, 3-4-5 Mayıs Ankara 2013, s. 15; Ayrıca Bk. Muhammed Tasa, *Kur’an’da Cümle Yapısı*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2002.

³⁰ Reynold A. Nicholson, *A Literary History of the Arabs*, New York 2010, s. XVI; ayrıca bk.bk., Cevad Ali, *el-Mufasssal*, 2006, C I, s. 202; Salih Akdemir, *Karşılaştırmalı Sami Dilleri Araştırmaları*, Yayınlanmamış Kitap, s. 16.

³¹ Salih Akdemir, *agm.*, s. 22.

Tablo 1: Sami dillerindeki harflere Arapça alfabesindeki konumlarına göre Snoptik bakış³²

Proto-Semitik	Akkadça	Arapça	İbranice	Süryanice
א	'	ا	א	ܐ
ב	b	ب	ב	ܒ
ג	t	ت	ג	ܓ
ד	-	ث	-	-
ה	g	ج	ה	ܚ
ו	h	ح	ו	ܘ
ז	-	خ	-	-
ח	d	ד	ח	ܘܚ
ט	-	ذ	-	-
י	r	ر	י	ܝ
כ	z	ز	כ	ܝܘܢ
ל	s	س	ל	ܘܠܐ
מ	-	-	-	-
נ	š	ش	נ	ܘܢܐ
ס	ş	ص	ס	ܘܣܐ
ע	-	ض	-	-

³² Martin R. Zammit, *A Comparative Lexical Study of Qur'anic Arabic*, Brill Yay., Leiden, Boston, Köln 2002, s.10-12.; Salih Akdemir, agm., s. 22, 23; Ayrıca İbranice alfabe için bk.bk. Ahmet Murat Taşer, *İbranice Dilbilgisine Giriş (Eski ve Yeni İbranice)*, Kurmay Yay., Ankara 2013, s.15-19.

ط	t	ط	ט	ט
ظ	-	ظ	-	-
ع	'	ع	ע	ע
غ	h, '	غ	-	-
ف	p	ف	פ	פ
ق	q	ق	ק	ק
ك	k	ك	כ	כ
ل	l	ل	ל	ל
م	m	م	מ	מ
ن	n	ن	נ	נ
ه	h	ه	ה	ה

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Arapça hariç diğer Sami dillerde başta Akkadça'da olmak üzere, İbranice'de ve Süryanice'de önemli harf kaybının meydana geldiği görülmektedir.

Ayrıca Arapça, kullandığı harf sayısı bakımından ve sesbilim bakımından düşünüldüğünde prototipe en uygun düşen dildir. Arapça dışındaki diller, zamanla önemli ölçüde harf kaybına uğramışlardır. Ancak, ses değişim kuralları göz önünde bulundurulacak olursa, söz konusu sözcüklerin hemen hepsinin Arapça'dan çıktığı ya da Arap dilinde var olduğu kolaylıkla görülür. Ayrıca diğer Sami dillerde meydana gelen ses değişimleri Arapça'da hiçbir şekilde gerçekleşmemiştir.

Arapçanın diğer Sami diller arasındaki önemini ortaya koyduktan sonra Kur'an-ı Kerim'deki kavramların doğru anlamlarının belirlenmesi için kanaatimizce en doğru ve araştırmacıyı sonuca götüren yöntem artzamanlı semantik yöntem olduğunu belirtmek istiyoruz. Çünkü dildeki kelimelerin kaybolan kök anlamlarının yeniden keşfedilmesinde artzamanlı araştırmalar, özellikle de Sami dilleri söz konusu olduğunda çok önemlidir. Bu durumda ise semantiğin ne olduğu sorusu, cevaplanmak üzere karşımızda durmaktadır.

İngilizce kaynaklarda “semantics” olarak geçen “semantik” kelimesini pek çok dilbilimci Türkçeye anlambilim³³ olarak çevirmekte ya da “semantik” şeklinde kullanmaktadır.³⁴ Türkçede “mana ilmi, sözlerin manası ilmi ve anlam bilimi”³⁵ olarak tanımlanan semantik (anlambilim): “göstergelerle ya da sözcükler ve önermelerle, onların dile getirdiği anlam arasındaki bağlantıyı inceleyen bilim dalına denir” şeklinde de tanımlanmaktadır.³⁶

Dilbilimsel semantik, artzamanlı (Diachronic) ve eşzamanlı (Synchronic) semantik olmak üzere iki ana bileşenden oluşmaktadır. Dilbilimsel semantik, dilin zaman içindeki değişimleri ile dilin yapısı, yani anlam düzleminde görülen değişimler ile dilsel yapıların içerik bağlamında ortaya çıkardıkları problemler, düşünce ve anlam arasındaki karşılıklı ilişki üzerinde durur.³⁷

Semantik yöntemin Kur’an metnine uygulanması konusunda XX. yüzyılın ikinci yarısında Japon dilbilimci Toshihiko İzutsu’nun (1934-1993) çalışmaları İslam dünyasında büyük bir ilgi uyandırmıştır. İzutsu, Kur’an kelimelerini farklı bir bakış açısıyla ele almış, Kur’an’daki anahtar kelimelerin manalarını tespit ederken, Arap vokabüler tarihini Kur’an öncesi çağ, Kur’an çağı ve Kur’an sonrası çağ olarak üç ayrı kesitte değerlendirmek gerektiğini ifade etmiştir.³⁸ İzutsu’nun semantik araştırma bağlamında yaptığı çalışmaların Türkçeye çevrilmesiyle, semantik metot Türkiye’deki Kur’an araştırmacılarının da ilgisini çekmeye başlamış ve Kur’an’daki anahtar terimlerin anlam alanını tespit etmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır.³⁹

İzutsu, semantiği, bir dili sadece konuşma ve düşünmenin aracı olarak değil, ondan daha önemlisi, kendilerini çevreleyen dünyayı anlamının ve yorumlamanın bir aracı olarak kullanan insanların weltanschauung’unu yahut dünya görüşünü, en sonunda kavramsal olarak anlayabilmek amacıyla o dilin anahtar terimleri üzerine yapılan analitik bir çalışma ve “bir dilin anahtar terimleri üzerinde tahlilî çalışma, mana incelemesidir”⁴⁰ şeklinde tanımlamaktadır.

³³ Bk.bk. Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, I. s.30, 31.

³⁴ Semantics terimini Türkçeye anlambilim şeklinde çevirmek mantıksal olarak şöyle bir çelişki doğurabilir: Gerçekte anlambilimin iki alt alanı vardır. Bunlar semantics ve pragmatics’tir. Dolayısıyla semantics ifadesinin Türkçe çevirisi olarak onun anlambiliminin bir alt birimi olduğunu belirtecek bir terimin kullanılması daha uygun olabilir. Cemal Çakır bu amaçla “semantics” için “kökanlambilim”, “pragmatics” için ise “artanlambilim” terimlerini önermiştir. (Bk.bk. Cemal Çakır, “Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kökanlambilim ve Artanlambilim”, *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2004, C XXIV, S. III, s. 248.)

³⁵ TDK *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 1983.

³⁶ Akarsu, Bedia, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 1979, s. 21.

³⁷ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yay., İstanbul 1 1999, s.764.

³⁸ Ali Galip Gezgin, agm., C. XVIII, S 1, s.82.

³⁹ Toshihiko İzutsu, *Kur’an’da Tanrı ve İnsan*, Pınar Yay., İstanbul 2012, s.32.

⁴⁰ Toshihiko İzutsu, ageage., s. 34.

İzutsu'ya göre, Kur'ani dünya görüşünün teşekkülünde belirleyici bir rol oynayan anahtar terimlerin hiçbiri (buna Tanrının hakiki adı olan Allah da dâhildir), hiçbir surette yeni icat edilmiş değildir. Bunların neredeyse hepsi, İslam- öncesi zamanlarda şu veya bu şekilde kullanılıyorlardı. Bizzat bu kelimeler, VII. yüzyılda, Mekke ticaret toplumunun dar sınırları içerisinde değilse bile, en azından Arabistan'daki bazı dinî çevreler tarafından kullanılıyordu; aradaki tek fark, bunların farklı kavramsal sistemlere mensup olmalarıydı.⁴¹

Yukarıdaki ifadelerden sonra şunu söyleyebiliriz ki, Bu şartlar altında bir Kur'an araştırmacısının amacı, Kur'an kelimelerinin ilk ortaya çıktıkları sırada ve onların ilk okuyucusu olan Rasulullah (s.a.v) tarafından okunduğunda, onun etrafında bulunan kimselerin onlardan ne anladıklarını tespit etmeye çalışması ve bu kelimeleri nazil olduğu andaki anlamıyla buluşturma gayreti içerisinde olmasıdır. Bu amacın gerçekleşmesine yönelik yapması gereken şey ise, her türlü zorluğu göze alarak Kur'an'ı anlamak için dikkatli ve sabırlı bir şekilde Kur'an kavramlarını semantik analize tabi tutmak ve böylece bu kavramların anlam serüvenlerini/haritalarını ortaya koymak olacaktır. Bir kelime ya da kavramın doğru anlamının tespit edilmesinde izlenecek en iyi yol, sözcüğün semantik kategorisini, o sözlüğün kullanıldığı şartlara bakarak tasvire çalışmaktır.⁴² Çünkü Kur'an araştırmacısı kelimelerin tarihini, tarihsel değişim veya gelişim seyrini, etimolojik ve semantik analizini sadece önceden yazılmış mevcut lügatlerden yararlanarak ortaya koyacak durumda değildir. Zira yukarıda da değindiğimiz gibi elimizdeki mevcut Arapça sözlükler bize Asr-ı Saadet dönemindeki Kur'an Arapçasını vermekten oldukça uzak durumdadırlar. Ancak yalnızca sözlüklerden hareketle yapılacak olan bir inceleme Kur'an sözcüklerinin Kur'an dönemindeki anlamlarını ortaya koymada ve uğradıkları değişiklikleri tespit etmede yetersizdir. Çünkü bir kökün anlamı tam olarak belirlenmeden uğradığı değişiklikler belirlenemez. Biz ise sözlüklerdeki bu eksikliği Kur'an dışında vahiy geleneği boyunca günümüze kadar ulaşan Yahudiliğin kutsal kitabı olan Tanakh ve Hristiyanların kutsal kitapları olan İncil'i ve Arap kültürünün, Kur'an'dan sonraki temel kaynaklarından biri olan şiiri⁴³ de kullanarak gidermeye çalıştık. Söz konusu bu dini metinlerin önemi ise Arapçanın da dâhil olduğu Sami dil gurubuna ait dillerle yazılmış olmaları, Kur'an'dan daha önceki dönemlere dayanmaları, bu dillerin Arapça ile son derece benzerlik göstermeleri ve en önemlisi de bu dillerin Arapçadan türemiş diller olmalarındandır. Arapça Sami dil gurubunun en eski üyesi olduğu hâlde Arapça ile ilgili olarak birkaç anıtta yer alan birkaç kitabe dışında, elimizde bulunan en eski yazılı metin 632 yılında inmesi tamamlanmış olan Kur'an-ı Kerim'dir. Buna karşılık Sami dil gurubuna ait olan diğer dillerle

⁴¹ Toshihiko İzutsu, *ageage*, s. 36.

⁴² Toshihiko İzutsu, *Kur'an'da dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, (Çev. Selahattin Ayaz), Pınar Yay., İstanbul 1991, s. 32.

⁴³ Mehmet Paçacı, *age*, s. 119 (Tefsir, Kur'an'ın kullandığı Arapçaya ulaşmak amacıyla, semantik bir kaynak olarak Cahiliye şiirini kullanmıştır.); J.J.G.Jansen, *age*, s.113.

ilgili yazılı belgeler M.Ö. 2600 yılına kadar dayanmaktadır⁴⁴. Bu nedenle Kur'an sözcükleriyle ilgili herhangi bir araştırmada Arapça dışındaki Sami dillerinden faydalanmanın önemi ve zorunluluğu daha iyi anlaşılmış olmaktadır.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi "ruh" kavramı Tanakh, İncil ve Kur'an-ı Kerim'de ortak olarak kullanılan bir kavramdır. Çalışmamızda bu kavramın, Tanakh, İncil, Cahiliye şiirleri ve Kur'an-ı Kerim'de hangi kelime formlarıyla karşılandığı, kök anlamının ve kullanıldığı bağlam içerisindeki anlamının neler olduğu, zamanın değişmesiyle beraber maruz kaldığı anlam değişimleri (anlam kayması, anlam daralması, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi ve anlam genişlemesi) ele alınacaktır.

Ruh Kavramının İbranice sözlükler ve Tanakh,⁴⁵ Süryanice sözlükler ve İncil, Cahiliye şiirleri, Arapça sözlükler ve Kur'an-ı Kerim'deki anlamları:

"Ruh" kavramı Tanakh ve İncilde olduğu gibi Kur'an-ı Kerim'de de çokça geçen ve anlamın çevresinde örüldüğü en önemli kavramlardan biridir. Dolayısıyla bu kavramın anlam alanlarını bütün boyutlarıyla ele almak, Kur'an-ı Kerim'de geçtiği ayetleri doğru bir şekilde anlamlandırmak açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu kavram ve bu kavrama ait türevler, özellikle Tanakh ve İncilde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Kavramın Tanakh, İncil ve Kur'an-ı Kerim'de kullanılma sıklıkları ve biçimleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 2: Ruh kavramının Tanakh, İncil ve Kur'an-ı Kerim'de kullanılma sıklıkları

"Ruh" Kavramı				
	Tanakh	İncil	Kur'an-ı Kerim	Toplam
İsim ve Türevleri	350	473	57	880
Fiil ve Türevleri	14	4	1	19
Sıfat	-	12	-	12
Zarf	-	2	-	2
Toplam Kullanım	364	491	58	913

⁴⁴ Emîn el- Hüli, ageage., s.93; Halis Albayrak, ageage., s.144; Hasan Yılmaz "Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanmasına Dair", Kur'an ve Tefsir Akademisi Araştırmaları "Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri ve Tefsir Usulü", Ankara 2009, S 1, s.372; Hasan Yılmaz, ageage., s.26, 27; Salih Akdemir, agm., s. 16, 17.

⁴⁵ Tevrat, üç bölümden oluşan Yahudi kutsal kitabı Eski Ahid'in (Tanakh) ilk bölümüdür. Tanakh, bölüm adları olan Torah (Tevrat), Nevi'im (Peygamberler) ve Ketuvim (Kitaplar) kelimelerinin baş harfleri olan "taf" (t), "nun" (n) ve "kaf" (kh)'ın birleştirilmesinden oluşmuş bir isimdir. Tevrat ise: Tekvin (Bereşit), Çıkış (Şemot), Levililer (Vayikra), Sayılar (Bemıdbar), Tesniye (Dıvarım) beş bölümden oluşan bir eseri ifade eder. Bk. Maurice Bucaille, *Kitab-ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim*, (Çev. Suat Yıldırım) Silm Matbaası, İzmir 1981, s. 29.

"Ruh" kavramının Tanakh, İncil ve Kur'an-ı Kerim'de kullanılma sıklığı incelendiğinde, Tanakh'ta 364 kez olmak üzere önemli bir sayıda tekrar ettiği görülmektedir. İncilde bu kavramın kullanım sıklığı 491, Kur'an-ı Kerim'de ise 58 dir. Tanakh, İncil ve Kur'an-ı Kerim'de toplamda 913 kez geçen bu kavramın, en fazla incilde (491), ikinci olarak Tanakh (364) ve son olarak da Kur'an'da (58) kullanıldığı açıktır. Bu nedenle bu kadar merkezi bir öneme sahip olan bu kavramın daha iyi anlaşılması için Kur'an öncesi vahiy geleneğine müracaat etmek kaçınılmaz gözükmektedir. Bu itibarla "ruh" kavramının tarihi süreç içerisindeki anlam alanlarının belirlenmesi için bu kavram ilk olarak İbranice sözlüklerde, Tanakh sözlüklerinde ve Tanakh'da, ikinci olarak Süryanice İncillerde, üçüncü olarak Cahiliye şiirlerinde ve son olarak ise ilk dönem Arapça sözlükler, son dönem Arapça sözlükler, Kur'an sözlükleri ve Kur'an'da bu kavrama yönelik anlamlar tespit edilmiştir.

"Ruh" kavramının Tanakh'daki ve İbranice sözlüklerdeki kullanımlarını değerlendirdiğimizde karşımıza şu anlamlar çıkmaktadır:⁴⁶

Fiil olarak; Canlan(dır)mak, hayat vermek, genişle(t)mek, rahatla(t)mak, sınıttan kurtulma, dinlenmek, ara vermek, çok bol olmak, nefes alıp vermek, esmek, serinle(t)mek, koklamak, kâr etmek, iç çekmek, havalandırmak, mola vermek, üfleme, burnundan solumak, dindirmek, teskin etmek, dinleşmek, çoğal(t)mak, gezmek, dolaşmak.

İsim olarak; Ruh, can, hayat, yaşam soluğu, hayat kaynağı, insanda tanrı tarafından verilen ruh, ilahi güç, tanrının ruhu, ilahi bilgi, ilahi vahiy, ilahi ruh, ilham, peygamber, nebevi ruh, nebevi vahiy, filozof, cesaret, şeytan, neşe, güç, kutsal ruh, ruhü'l-kudüs, kötü ruhlar, ecinni, ağır, sert ruhlar, hayalet, cin, manevi/ruhsal varlık, melekler, ruhani, göksel güçler, akıl, zihin, anlayışın idrakin kaynağı, rasyonel ruh, kalp, huy, mizaç, kişi, öz, teneffüs, nefes, burun nefesi, ağız nefesi, rüzgâr, meltem esintisi, fırtına, akıntı, koklama, yön, istikamet (kuzey gibi), arzu, geniş, özgür, mola, dinlenme, büyük, bolluk, kolaylık, rahatlık, bol, havadar, bol

⁴⁶ Eliezer Ben Yehuda, *A Complete Dictionary of Ancient and Modern Hebrew*, La'am Publishing House, Telaviv-İsrail, 1950, XIII. 6473-6496; Haim Shachter, *The New Universal Hebrew-English Dictionary*, Tel-Aviv 1960, s. 711, 712, 713; Ernest Klein, *A Comprehensive Etymological Dictionary of the Hebrew Language*, New York 1987, s. 610; Abraham Heschel, *A Concise Dictionary of Hebrew Philosophical Terms*, Mimeographed For Use In The Classes Of The Hebrew Union Collage-Jewish İnstitute Of Religion, Cincinnati O. 1941, s. 77; Reuben Alcalay, *The Complete English-Hebrew Dictionary*, Massadah Publishing Company, Telaviv 1962, s. 3511, 3512; Ben-Ami Scharfstein, Raphael Sappan, Zevi Scharfstein, *English - Hebrew Dictionary*, The Dvir Company Ltd, Telaviv-İsrail 1961 s. 659, 660; Ehud Ben-Yehuda, David Weinstein, *English-Hebrew Hebrew-English Dictionary*, Washington Square Press, U.S.A. 1961, s. 278; Karl Feyerabend, *A Complete Hebrew-English Pocket-Dictionary to The Old Testament*, Printed by G. Langenscheidt, trsz., s. 314; Friedrich Wilhelm Gesenius, *Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament*, USA 1996, s. 759-761; William Gesenius, *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament*, çev. Edward Robinson, London 1959, s. 966-969; Marcus Jastrow, *Dictionary of Talmud Babli, Yerushalmi, Midrashic Literature and Targum*, New York 1950, I. 1458; Julius Fuerst and Samuel Davidson, *A Hebrew and Chaldee Lexicon to The Old Testament*, London 1867. s. 1285-1287.

bol, konfor, huzur, refah, boşluk, uzay, zenginlik, delik, ağız, hava deliği, iç kısım, his, düşünce tarzı, hayal, ruhanilik, ruh hâli, zihinsel, sabırsızlık, alçak gönüllü, çekingen, kâr, faiz, hisse, içsel anlam, kiliseye ait olma, mekân/yer/alan, gevşeme, düşmanlık, duyuların merkezi, meyil, eğilim, çeşitli duygular, mühlet, akşam gezintisi, bağımsızlık, erteleme.

Sıfat olarak; Rüzgârlı, fırtınalı, canlı, boş, havadar, geniş, ferah, konforlu, sıkışık olmayan, bol bol, kârlı, fırsatçı, ardına kadar açık, serbest.

Süryanice İncillerde ve sözlüklerde ruh kavramına karşılık gelen anlamlar şunlardır: ⁴⁷

Fiil olarak; Rahatla(t)mak, hafifletmek, kaygı/endişe/sıkıntı/tehlike/hastalıktan, kurtulmak, nefes alıp vermek, canlan(dır)mak, koklamak, genişle(t)mek, büyümek, yardım etmek, yatıştırmak, sakinleştirmek, nefes almasına yardım etmek, sessiz/sakin olmak, gönlünü almak, açığa vurmak, delik açmak, havalandırmak, hava almaya çıkmak, esmek, bol olmak.

İsim olarak; Ruh, hayati unsur, yaşam soluğu, canlılık, kalp, can, bedenden bağımsız anlamda ruh, ilahi ruh, , kutsal ruh, insan, kişi, nefes, soluk, solunum, aslan nefesi, fısıltı, rüzgâr, hava, uzay, gökyüzü, yelpaze, akıl, zihin, hayalet, ruhsal varlık, melekler, kötü ruh, şeytan, iblis, cin, kötü güç, insanın ruhsal yapısı, ruhani, manevi şey, rahatlama, sıkıntıdan kurtulma, dinlenme, geniş, ağızdan çıkan buhar, aralık, mesafe, büyük boşluk, açıklık, çatlak, yarık. esrarlı, hırıltı, koku, bol, neşe, mutluluk kaynağı, hafifleme,

Sıfat olarak; Geniş, ferah, havadar, bol bol, büyük, yaygın, rüzgârlı, manevi olarak, ruhsal, mistik, ruhani, tanrısal, dini, düşünsel.

Cahiliye şiirlerinde ise ruh kavramına yönelik şiirler ve anlamları şöyledir:

Araplarla Süryaniler farklı dinlere sahip olan ancak birbirleriyle komşu ve sürekli ilişki hâlinde olan iki kavimdir. Dolayısıyla Arap yarımadasında yaşayan bu toplumların dil, kültür ve medeniyet olarak birbirinden bağımsız olmaları, birbirlerinden etkilenmemeleri düşünülemez. Bundan dolayı biz toplumun aynası mesabesinde olan Cahiliye şairlerinin de bu etkileşimden beri olamayacaklarını ve bu etkileşimin ürünü olan şiirlerinin “ruh” kavramının anlaşılmasına önemli bir katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Araştırmalarımız neticesinde Cahiliye şiirlerinde ruh kavramının; Rih/(Rüzgâr)

⁴⁷ William Jennings, *Lexicon to the Syriac New Testament (Peshitta)*, Clarendon Press, Oxford 1926, s.204; R. Payne Smith, *A Compendious Syriac Dictionary*, Oxford University Press, Oxford 1903, s.317; Louis Costaz, *English-Syriac Dictionary*, Beyrut 2002, s.341; J.P. Margoliouth, *Supplement to The Thesaurus Syriacus*, Oxford University Press, Oxford 1927, s. 317; Carolo Brockelmann, *Lexicon Syriacum*, Edinburg- Berlin 1895, s. 349;

Hava, Nisem, Kan, Cesed, Nefs, Kuş, Kaçan keçi, Hamme ve Sada, Ğurab/Mağribi Anka, Kuyu anlamına geldiğini gördük. Şimdi bu anlamların geçtiği şiirlerden örnekler vermek istiyoruz;

Cahiliye şairlerinden Abid bn. Abras Ruh'un "rih", rüzgâr, hava⁴⁸ anlamına geldiğini divanında şu ifadelerle dile getiriyor:

هل نحن الاكأجساد تمر بها

تحت التراب، وأرواح كأرواح

Ruh, yaşarken içimizde dolaşır.

Toprağın altında ise rüzgâra dönüşür.⁴⁹

Bir başka Cahiliye şairi olan Ümmiyye bn. Ebi Salt, "النسم" Nisem'in "الروح" anlamına geldiğini şiirinde şu şekilde ortaya koyuyor:

يموت كما مات من قد مضى

يرد الى الله باري النسم

İnsan öncekiler gibi ölür

Ve ruhu kendisini yaratan Allah'a gider.⁵⁰

Cahiliye Şairlerinden Huzeyfe bn. Enes şiirinde ruhun nefs/can anlamına geldiğini şöyle açıklıyor:

نجا سالم والنفس منه بشدقه

ولم ينج إلا جفن سيف ومئزرا

Salim kurtuldu(yani ruhu/canı kurtuldu)

Lakin elinde sadece kılıcı ve mizeri kaldı.⁵¹

⁴⁸ Araplar göremedikleri, tutamadıkları, dokunamadıkları, gözlemleyemedikleri, maddenin dışında latif bir şey olarak düşündükleri ancak; hayatın kaynağı olarak hissettikleri, cesedden ayrıldığıında ölümün vuku bulduğu ruhu, kendisini hissedip sesini duydukları havaya benzetip onunla irtibatlandırmaktadırlar. Çünkü hava ruhun ortaya konulması noktasında ruha en yakın doğal unsur olarak görülmektedir. Ruhun canlılığın, hareket gücünün ve aklın kaynağı olarak kabul etmişler, ruhun bedenden ayrılmasını ölüm olarak nitelemişlerdir. Ruhun hava anlamına gelmesi sadece Araplarda değil diğer yabancı sözlüklerde de mevcuttur. Hemen hemen bütün diller ruhu hava ile ilişkilendirerek açıklama yoluna gitmişlerdir. Eski mitolojilerde hava insanı oluşturan unsurlardan oluştuğu için ilah olarak görülür. Bk. Bk. Cevad Ali, age., VI. 138, İhsan ed-Deyk, *al-Hamme ve's-Sada, Sada er-Ruh fi's-Şi'r'i'l-Cahiliyye*, mecelletü'n-Necah lil Ebhas(İnsani ilimler) C 13, S 2, 1999, s.631.

⁴⁹ Abid b. Abras, *Divan*, (şerh, Eşref Ahmet Adara) Daru'l-Kitabu'l-Arab, 1. Baskı, Beyrut 1994, s. 44.

⁵⁰ Ümmiyye bn. Ebi Salt, *Divan*, (Şerh ve Tahkik; Seci'i Cemil el-Cübeyli), Daru'l-Kitab, 1. Baskı, Beyrut 1998, s. 112.

⁵¹ Hüzeliyyin, *Divan*, ed-Darul Kavmiyye, Kahire 1965, III. 22

Cahili şairlerinden olan Aşa ise, ruh ile kuşu⁵² şöyle irtibatlandırıyor:

ما تعيف اليوم في الطيرالروح

من غراب البين أو تيس برح

*İnsanın ölümü insanın hoşuna gitmeyen
Kaçan keçi, ayrılık kargası ve kuşların dağılması gibidir.⁵³*

Araplarda ve eski toplumlarda ruh kuş görünümünde olduğu için Şair Nemr bn. Tevleb Hamme⁵⁴ ve Sada'nın⁵⁵ Ruh anlamında kullanılmasını şöyle ifade ediyor:

أعاذل أن ميصيح صداي بقفرة

بعيداً نأني صاحبي وقربي

*Ey beni eleştirenler, eğer cesedim uzakta olursa,
Arkadaşlarım ve yakınlarım benden uzak olsunlar.(cesedim ruha-kuşa dönüşeceği için)⁵⁶*

Ubeyd bn. Abdu'l-Uzza es-Selami de divanında, sada ve bum(baykuş)'un ilgisini şöyle dillendiriyor:

وداوية لا يأمن الركب جوزها

بها صارخات الهام والبوم يهتف

*Herkes sahrada yolculuk yapar
Ham ve bum'un sadasından korkar.⁵⁷*

⁵² Eski inançlarda kuşlarla kehanette bulunmak ve kuş uçuşundan fal açmak özellikle Araplarda, Yunanlarda, Farslarda ve Rumlarda meşhurdur. Dolayısıyla eskiler, ruhların kuş olmasından hareketle Hz. Süleyman'ın kuşlarla konuşmasını, ölen insanların ruhlarıyla konuşması şeklinde bir algıya ulaşmışlardır. Çünkü kadim toplumdaki inanişâ göre, ruh kuşa dönüşür ve kuş suretinde uçar. Bk.Bk. İhsan ed-Deyk, agm., s.639.

⁵³ A'şa, *Divan*, (Tahkik, Muhammed Hüseyin), İskenderiye 1950, s. 237. (Bu beyitte ruh, ayrılık kargası ve kaçan keçi anlamında kullanılmıştır.)

⁵⁴ الهامة : Kafa anlamına gelir ve aslen ruhani olan ve cesetleri gözükmeyen melek ve cin kafası için kullanılmış sonrasında ise; ruhu olan her varlığın kafası için kullanılmıştır. Yine Araplara göre "hamme" kuştur. İnsan öldüğünde ruhu veya kemikleri kuş olup uçar. Kişi öldüğünde "اصبح فلان الهامة" denilir. Bk.Bk.İhsan ed-Deyk, agm., s.643.

⁵⁵ الصدى : aşırı bir şekilde susamak, kişinin beyni, kafadaki düşünce, ses-eko, dağdan yansıyan yankı, erkek baykuş ve "ham" anlamlarına gelmektedir... ham, insanın kafasından çıkan ruh ve geceyein öten kuş anlamına gelir. Araplara göre, ölmüş insanın kemikleri Hamme olur ve uçar. Araplara göre ruh ve nefis birdir. Ruh müzekker nefis ise müennestir. Hamme ve sada da birdir. Hamme müennes Sada ise müzekkerdir. Sada, müzekker olmasından dolayı dağdaki yankı, ses, erkek baykuş, beyin ve susamakla ilişkilendirilmiştir. Hamme ise müennes olmasından dolayı; dişi baykuşla, sahra ile, çöl ile, uzak mesafe ile, kuyu ile kafa ile ve nefis ile ilintilendirilmiştir. (Bu anlamlar cahili şiirindeki ruha karşılık gelen anlamlardır.) Bk.Bk. İhsan ed-Deyk, agm., s.643.

⁵⁶ Nemr bn. Tevleb el-Ukli, ageage., 1863, s. 43.

⁵⁷ Ubeyd bn. Abdu'l-Uzza es-Selami, *Kasaidü Cahiliyyetü Nadiretü*, Müesssetü er-Risale, Beyrut 1988, s. 127

Şıdad bn. Esved bn Abdu Şems bn Malik, Bedir gününde Hz. Peygamber için şu dizeleri söylemiştir:

يحدثنا الرسول بأن سنحيا

وكيف حياةً أصداءٍ وهام

*Resul bize dirileceğimizi söylüyor
Hava-ham olan ruh, bedene nasıl döner?*⁵⁸

Cahiliye şairlerinden olan Abid bn. Abras da divanında ruh ile Hamme'in ilintisini şöyle kuruyor;

في كل واد بين يثرب

فالقصور الى اليمامة

تطريب عان أو صياح

محرق أو صوت هامة

*Yesribten Yemameye Kadarki bütün saraylardan
Bazen hüzünlü bir ses
Bazen inilti bazen bağırtı
Bazen de ruhların sesi duyulur.*⁵⁹

Arap inancına göre ruhlar kabirlerin etrafında toplanırlar. Kabirlerin etrafında toplanan ruhlar kanat çırparak uçarlar. Şair Ebu Dead el-İyadi bu durumu şöyle ifade ediyor:

سلط الموت والمنون عليهم

فلهم في صدی المقابر هام.

*Ölüm onlara musallat oldu.
Artık onların kabirlerinde sada ve ham (kuşları) vardır.*⁶⁰

Bir başka Cahiliye şairi, ruhun kuşa dönüşmesiyle alakalı şu şiiri naklediyor:

⁵⁸ Seyyid Mahmud Şükri el-Alûsî, *Buluğu'l-Erab*, (Şerh: Muhammed Behcet el-Eseri), trz, II. 198. (Araplar ölümden sonra ruhun baki kaldığına inanırlar. İnsan ölüp bedeni çürüdüğünde kemikleri, beyin kanı, ya da ruhu, kuşa dönüşür. Buna "Hamme" ya da "Sada" denir. Bu şekilde ruh gökle yer arasında yaşar. Araplar ölümden sonraki dirilişi inkâr etmişler bununla beraber ruhun yok olmadığına inanmışlardır. Ve ruhun hava ya da kuşa benzer bir varlığa dönüştüğüne inanmışlardır. İhsan ed-Deyk, agm., s.651.)

⁵⁹ Abid bn Abras, age.,1994, s. 109.

⁶⁰ İhsan ed-Deyk, agm., s. 652.

فلو أن أُمِّي لم تلدني لحلقت
بي المغرب العنقاء عند أخي كلب.

*Eğer annem beni doğurmasaydı
Anka kuşu gibi ölen kardeşim Kelb'in yanında uçardım.*⁶¹

Cahiliye Şairlerinden Hadıra, batı (Garb)⁶² ile ölümü tasvir eden “Mağribi Anka” arasındaki alakayı ise şöyle ifade ediyor:

كَأَنَّ عُقَيْلًا فِي الضُّحَى حَلَّقَتْ بِهِ
وَطَارَتْ بِهِ فِي الْجَوِّ عَنقَاءُ مُعْرِبٍ.

*Ukeyl sanki kuşluk vaktinde uçtu
Mağribi Anka(ölüm-ruh)'nın havada uçtuğu gibi.*⁶³

Ruhun anlamlarından bir diğeri de kuyu anlamıdır. Araplar ruhun bazen yerin altında yaşadığını ve bu ruhların kuyudan ses-sada çıkardığına inanıyorlar. Bundan dolayı ruha kuyu anlamını veriyorlar. Ruhun kuyu anlamına gelmesiyle alakalı aşağıdaki mısralarda;

وكم ناديته والليل ساج
بعادي البئار فما أجابا

Şairin kuyulara gidip ruhlara seslendiği; fakat hiçbir ruhtan cevap alamadığını ifade ediyor.⁶⁴

İlk dönem Arapça sözlüklerde⁶⁵ Kur'an sözlüklerinde⁶⁶ ve Kur'an-ı

⁶¹ İhsan ed-Deyk, agm., s. 662.

⁶² Kadim dinlerde güneşin doğudan doğmasından dolayı “maşrık” ‘a doğum, batıdan batmasından dolayı da “mağrib” a ölüm anlamı verilmiş ve böylece, maşrık doğum ile mağrib ise ölümle yani ruh ile irtibatlandırılmıştır. Bu itibarla Araplar diğer kadim toplumlar gibi, garbla ölümü güneşin batmasıyla ilintilendirmişlerdir. İhsan ed-Deyk, agm., s.660.

⁶³ Hadıra, *Divan*, (Tahkik, Nasır ed-Din el-Esed), trz. s. 346

⁶⁴ İhsan ed-Deyk, agm., s. 635, 665.

⁶⁵ el-Halil b. Ahmed, el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-Ayn*, (tah. Abdu'l-Hamid Henedâviy), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1988, II. 160, 167; Abu'l-Fadl Cemâlu'd-Dîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzur, *ageLisanü'l Arab, Dâru Sadr*, Beyrut trsz., II. 462, 463; Es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseyni ez-Zebidi, *ageTacu'l-Arus min Cevahiri'l-Kamus*, Kuveyt Hükümeti Matbaası, Kuveyt 1976, VII. 407-414; Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed, el-Ezherî, *age Tehzibu'l-Luğa*, Darul Kavmiyye, Kahire 1964, V. 216, 217, 223, 224, 225, 226; Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Feyyumi, *age el-Misbâhu'l-Münir fi Garibi's-Şerhi'l-Kebîr*, Mektebetü Lübnan, Beyrut 1987, s. 93; İsmail b. Hammad, el-Cevheri, *agees-Sihah, Tacü'l-Luğa ve Sihahu'l-Arabiyye*, (tah. Ahmed Abdulğafur Attar), Daru'l-İlmi lil-Melayin, 4. Baskı, Beyrut 1990, I. 367, 368, 370; Zeynuddin Muhammed b. Ebu Bekr b. Abdulkadir er-Razi, *age Muhtar-us-Sihah, Mektebetü Lübnan*, Beyrut 1950, s.273, 274; Abu'l-Hüseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyya, *age Mu'cemu Makayisü'l-Lüğa*, (Tah. Abdusselam Muhammed Harun), Daru'l-Fikr, Dimeşk 1979, s. 454-457; el-Mutarrizi, *el Muğrib fi Tertibi'l-Mu'rib*, (tah. Mahmud Fahuri, Abdülhamid Muhtar), Mektebetü Üsâmeti İbni Zeyd, 1. Baskı, Suriye 1979, I. 350-352.

⁶⁶ El Said M. Badawi, Muhammed Abdel Haleem, *age Arabic-English Dictionary of Qur'anic Usage*, Brill, Leiden-

Kerim'de ruh kavramı ve türevlerine yüklenen anlamlar ise şunlardır:

Fiil olarak; Nefes alıp vermek, esmek, rahatlamak, koklamak, dinlenmek, üfleme (Üfleme ruh olarak isimlendirilmiştir. Çünkü ruh sahibinden çıkan bir soluktur (esintidir). Aralıklı yapmak, akşamleyin ve geceleyin bir şey yapmak, akşamleyin (sürüyü) eve getirmek, akşam eve dönmek, yola koyulmak, yürüyüşe başlamak.

İsim olarak; Bedene hayat veren şey, nefislere hayat veren şey, mahlûka hayat veren şey, hayat soluğu, insan hayatının kendisine bağlı olduğu şey, insanın nefes alıp vermesini sağlayan ve beden her tarafında dolaşan şey, Allah'ın yaratıklarından hiç kimseye bildirmediği ve kullarına bilgisini vermediği şey, cesedin yok olmasıyla beraber yok olmayan şey, insanın konuşma ve düşünmesini sağlayan öz, insan için hidayet kaynağı, can, gönül, kişi, vahiy, nefis, Kur'an, ferah, emir, İsa, nefes ve soluk, vahiy yahut nübüvvet/peygamberlik görevi, kutsal ruh, Cebrail, ("رُوحُ الْقُدُسِ" ifadesinin Cebrail, "الرُّوحُ الْأَمِينُ" ifadesiyle kastedilenin de yine başmelek Cebrail) Allah'ın hükmü, Allah'ın emri(nübüvveti) ve melekleri, İnsanoğlunun üzerinde bulunan hafaza meleklerinin üzerinde 2. Mertebe koruyucu melekler, serinletici rüzgâr (mevsim rüzgârı), fırtına, kasırga, meltem esintisi, güzel şey, güzel veya kötü olan esinti, yerle gök arasında dolaşan hava yani "نسيم الهواء" (hava esintisi.) rüzgârın estiği yer, yelpaze, rüzgârı estiren alet ve rüzgâr esintisi, merhamet, cömertlik, memnuniyet, mutluluk, neşe, huzur, rahatlık, istirahat, ferahlık, serinlik, kalbin üzüntüden kurtulması, rahmet ve rızık, reyhan, bolluk, zenginlik, güç kuvvet, zafer ve galibiyet, iki bacak arası genişlik ve ayağın ters dönmesi, kan, şarap, avuç içi, yiyecekler, hayat için zaruri şeyler, maneviyat, koku, kokuşma, kokulu çalılık ve güzel kokulu bitkiler, çocuk, hoş kokulu yağ, günün yorgunluğu sonrası geri dönüş, dönüş yolculuğu, akşam yolculuğu, otlak, mera.

Son dönem Arapça sözlüklerde ruh kavramı ve türevlerine yüklenen anlamlar ise şunlardır:⁶⁷

Fiil olarak; Soluk almak, istirahat etmek, ölmek, (b-i) istirahat ettirmek, din-

Boston 2008, s. 387; İsfahani, Ebu'l-Kasım el-Hüseyn ibn Muhammed, age (Muhammed Halil İtani), el-Müfredet fi Garibi'l-Kur'an, Mektebetü Nezar Mustafa el-Bâz, trsz. I. 272; John Penrice, age *Dictionary and Glossary of the Holy Qur'an*, (çev: Ömer Aydın), İşaret Yayınları, İstanbul 2010, s. 128, 129; İbrahim Medkur vd., age *Mu'cemü'l-Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim*, el-İdaratü'l-Âmme li'l-Mu'cemât ve İhya'it-Türas, Kahire 1989, s. 518.

⁶⁷ Cubran Mesud, *ageer-Râid*, Beyrut, Darü'l-İlm li'l-Melayin, Lübnan, 1978, I. 758; İbrahim Mustafa vd., *ageEl-Mu'cemü'l Vasiit, Mektebetü's-Şurûku'd-Devliyye*, Mısır 2004, s. 380, 381; Salih Şelhub, *el-Keşşaf, Kâmus-u Arabî*, Daru Üsame, Amman 2004, s. 329, 330; Mevlüt Sarı, *ageel-Mevârid*, Bahar Yayınları, İstanbul 1982, s. 668, 669; Hüseyin Atay, İbrahim Atay, Mustafa Atay, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Ankara 1965 s. 145, 146; Hans Wehr, *ageA Dictionary of Modern Written Arabic, Spoken Language Services*, Wiesbaden 1971, s. 364, 365; Edward William Lane, *ageAn Arabic-English Lexicon*, Beyrut 1968, 1968, III. 1180, 1181-1183; Serdar Mutçalı, *ageArapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınevi, İstanbul 1995, s. 383; Heyet, *El-Müncid Fi'l-Lügati Ve'l-Alâm*, Daru'l-Maşrik, Beyrut 1956, s. 285, 286.

lendirmek, (gözlerini) dinlendirmek, (dinlenmesi için) izin vermek, (kalbini, ruhunu) canlandırmak, hayat vermek, genişlemek, rahatla(t)mak, rahatlığa kavuşmak, sakin ve mutmain olmak, sakinleşmek, mola vermek, işini mutlu bir şekilde çabukça yapmak, koklamak, kötü koku salmak, sevinmek, neşelenmek, (bir iş için) sevinçli ve aktif olmak, akşamleyin yürümek (b-e) geceleyin gitmek sokak boyu yürümek, uzaklaşmak, ayrılmak gitmek, öğleden sonra iş işlemek ve (bir iş) yapmak, bir iş için yola koyulmak, değişimli olarak yapmak.

İsim olarak; İnsana hayat veren şey, cisimlere hayat veren şey, nefis, teneffüs, vahiy, Allah'ın hükmü, Allah'ın emri/buyruğu, Kur'an, ruhu'l-emin, ruhu'l-kudus yani Cebrail'dir, Hristiyanlarda üç tanrıdan biri, kutsal ruh yani Cebrail, yüzü insan bedeni diğer melekler gibi olan bilinen güvenilir melek, Mikail, ruhu'l-azam" yani "Allah", İsa, rüzgâr, mevsim rüzgârı, güzel ve şiddetli rüzgâr, hava, iyi veya kötü kokan esinti, sıcakta meltem esintisi, her tarafı esen yer, pervane, serinletici içki, sahra, çöl, rahmet, kuvvet, yardım, galibiyet ve devlet, rahatlık, genişlik, bolluk, eğlence, serbestlik, boş vakit, konfor, istirahat, dinlenme, uyuma, sessizlik, sükûnet, mola, serinlik, gaz yapan yiyecek, manevi, ruhi, tinsel, kutsal, ilahi, mukaddes, iyi, hoş (yer) rahip, ruh hâli, suret veya şekil değişmesi, ruhçuluk, zihin durumu, koku, tat veren şeyler, fesleğen, kokulu bitkiler, rızık, geçim, merhamet, çocuk, bitki ucu yahut yaprağı, neşe, akşam veya öğleden sonra yolculuğu, geceleyin ziyaret edilen yer, gece yolculuğu/görevi, yürüyüşe çıkma, ayrılış, zevalden sonra yağın yağmur veya akşam yağmuru, güneşin doğuşundan geceye kadar olan zaman dilimi, şarap, avuç içi, cömertlik, geniş, özgür, cömert, insanların varacağı yer, silah namlusu, çiftli yani iki gözlü avcı tüfeği, havalandırma, havalandırma girişi, iki ayak arası mesafe.

Sıfat olarak; Sıcak, samimi, hoş, rahat, konforlu, rahatlatan, rahatlık veren, yatıştırıcı, sakinleştiren, gaz yapan şey, huzurlu, hoşnut, neşeli, sakin.

Yukarıda verdiğimiz bilgiler neticesinde şunu söyleyebiliriz ki "ruh" kavramı ve türevlerinin, İbranice sözlükler ve Tanakh; Süryanice sözlükler ve İncil; ilk dönem ve son dönem Arapça sözlükler ve Kur'an-ı Kerim'de 50'den fazla anlamının olduğunu görmekteyiz. Cahiliye şiirinde ise gücümüz nispetinde yaptığımız araştırmalar sonucunda ise ruh kavramının yaklaşık on anlamının olduğunu tespit ettik.

Semantik Analiz ve Sonuç:

Araştırmamızda "ruh" kavramı ele alınmış ve vahiy geleneğinde kaçar kez ve hangi biçimlerde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu kavramın kullanım sayıları tablo şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3: Vahiy geleneğinde ruh kavramının kullanılma sıklıkları

Ruh Kavramının Vahiy Geleneğinde Kullanım Sayıları				
Kavram	Tanakh	İnciller	Kur'an-Kerim	Genel Toplam
Ruh	364	491	58	913

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi “ruh” kavramı, Tanakh, İncil ve Kur'an-ı Kerim'de 913 kez kullanılmıştır. Bu kullanımların toplamda en fazla İncillerde, ikinci olarak Tanakh'da, üçüncü olarak ise Kur'an-ı Kerim'de olduğu açıktır. Dikkatimizi çeken bir başka nokta ise, “Ruh” kavramı Kur'an-ı Kerim'de Tanakh ve İncil'e göre yaklaşık olarak 8 - 10 kat daha az geçmektedir.

Yukarıda verilen bilgilerden sonra araştırmamız neticesinde elde edilen sonuçları maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Tanakh ve İncil'in, her ne kadar tahrif edilmiş olsalar da, Kur'an-ı Kerim ile hem aynı kaynaktan beslendikleri, hem aynı kelimeleri kullandıkları – çok az hareke ve harf değişikliği olmakla beraber-, hem de aynı dil ailesine mensup oldukları hepimizce bilinmektedir. Bu bakımdan kendisinden önceki dilsel ve tarihi birikime sahip olan vahiy metinlerine müracaat edilmesi Kur'an-ı Kerim'in daha doğru anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2. Sami dil ailesine mensup olan Arapçanın, bu aile içerisinde önemli bir konuma sahip olduğu gerçeğini ifade ederek, kavram incelemelerinde Sami dillerini bir bütün olarak dikkate almanın ve böylece Arap dilinin anlaşılmasında diğer Sami illerinden de istifade etmenin, kelimelerin ilk anlamlarına, terim anlamlarına ve türemiş anlamlarına ulaşılması açısından son derece yararlı bir yöntem olacağı açıktır.

3. Kur'an kavramlarının anlamlarının tespit edilmesinde Sami dil ailesine mensup olan diğer kutsal kitaplara müracaat ederken, özellikle artzamanlı semantik analiz yönteminin kullanılması, araştırmacılara çok önemli faydalar sağlayacaktır.

4. Tanakh, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'de “Ruh” kavramının fiil formu kullanımlarını, incelediğimizde bu kavrama; canlanmak, hayat vermek, nefes alıp vermek, soluklanmak, dinlenmek, kaygı/endişe/sıkıntıdan kurtulmak, rahatlamak, ferahlamak, esmek, serinlemek, para kazanmak, kar etmek ve koklamak gibi anlamların verildiğini müşahade ettik.

5. “Ruh” kavramının isim kullanımlarını Tanakh, İnciller ve Kur'an-ı Kerim'de incelediğimizde ise bu kavrama; hayat kaynağı, hayati unsur, yaşam soluğu, bedene hayat veren şey, nefes, nefis, kişi, ilham, vahiy, ilahi güç, nebevi ruh,

manevi ruhsal varlık, ruhu'l-kudüs, rüzgâr gibi anlamların verildiğini tespit ettik.

6. “Ruh” kavramını Cahiliye şiirlerinde incelediğimizde de bu kavramın; rüzgâr, hava, nisem, kan, cesed, nefis, kuş, kaçan keçi, hamme ve sada, ğurab/mağribi anka ve kuyu anlamlarının olduğunu gördük. Bu anlamlardan kuş, hamme ve sada, ğurab/mağribi anka, kaçan keçi ve kuyu anlamlarının sadece Cahiliye şiirlerinde var olduğunu gözlemledik. Bunun sebebinin ise, ahiret inancı olmayan putperestlerin, diğer bazı kadim kültürlerde varolan “kişi öldüğünde ruhu kuşa dönüşür” ve “eğer bu ruh kötülerden ise kuyularda yaşar” inancının etkili olduğunu düşünmekteyiz.

7. “Ruh” kavramına sadece Arapça sözlükler ve Kur’an sözlüklerinde var olup, İbranice ve Süryanice sözlüklerde bulunmayan; Kur’an (Şura 42/52); merhamet, rahmet, yardım (Yusuf 12/87); rızık, çocuk, reyhan, hoş kokulu bitkiler (Vakıa 56/89); güç, kuvvet, zafer, galibiyet ve devlet (Enfal 8/46) gibi anlamların verildiğini gördük. Bunun sebebinin ise bu anlamların Kur’an’la beraber kullanılmalarından kaynaklandığı sonucuna ulaştık.

8. Ve son olarak; Kur’an-ı Kerim’de merkezi bir öneme sahip olan “Ruh” kavramının Tanakh’dan bu yana genel olarak anlamını değişmeden korumuş bir kavram olduğunu ancak; Arapça sözlüklerde, ruh kavramının ne olduğuna dair, İbranice ve Süryanice sözlüklerde olduğu gibi tek kelimelik tanımların aksine, bu kavramın muhtevasına yönelik ve daha kapsamlı tanımların yapıldığını tespit ettik. Yine Arapça sözlüklerde diğer sözlüklere nispeten “ruh” kavramının türevlerinin daha fazla olduğunu, bunun birinci sebebinin dilin zaman içerisinde zenginleşmesi, ifade gücünün artması ve Arapçanın yapısı gereği bir kelimedenden birçok başka kelime türetilmesi ve böylece müteradif kelimelerin çok olması, ikinci sebebinin ise Arapçada mecaz kullanımının çok yaygın olmasıdır.

KAYNAKÇA

Abdülbaki, Muhammed Fuad, El Mu’cemu’l-Müfehres li Elfâzi’l-Kur’ân’il-Kerim, Daru’l-Kütüb el-Mısriyye, Kahire h. 1364.

Abid b. Abras, Divan, (şerh, Eşref Ahmet Adara) Daru’l-Kitabu’l-Arab, 1. Baskı, Beyrut 1994.

Adam, Baki, “Kur’an’ın Anlaşılmasında Tevrat’ın Rolü”, İslami Araştırmalar 1996.

Akarsu, Bedia, Felsefe Terimleri Sözlüğü, Ankara, 1979.

Akdemir, Salih, Son Çağrı Kur’ân, Ankara Okulu Yay., Ankara 2009.

_____, “Kur’ân-ı Kerim’e Dilsel Yaklaşımlar: Yeni Bir Kur’ân-I Kerim Sözlüğünün Gerçekleştirilmesine Katkı”, I. Uluslar Arası Kur’an’ı Yeniden Düşünme

İlmi Toplantısı, Ankara 2013.

Aksan, Doğan, Anlambilim Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Engin Yayınevi, 4.Basım, Ankara 2006.

_____, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yay., Ankara 2003, (I-III).

Albayrak, Halis, Tefsir Usûlü, Şule Yay., İstanbul 2011.

Alcalay, Reuben, The Complete English-Hebrew Dictionary, Massadah Publishing Company, Telaviv 1962.

Ali, Cevad, el-Mufasssal fî tarihi'l-Arab kable'l-İslâm, Dârü'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut 1970.

Atay, Hüseyin, İbrahim Atay, Mustafa Atay, Arapça-Türkçe Büyük Lüğat, Hilal Matbaası, Ankara 1965.

A'şa, Divan, (Tahkik: Muhammed Hüseyin), İskenderiye 1950.

Badawi, El-Said M., Muhammad Abdel Haleem, Arabic-English Dictionary of Qur'anic Usage, Brill, Leiden-Boston 2008.

Black, Jeremy – Andrew George – Nicholas Postgate, A Concise Dictionary of Akkadian, Harrassowitz Verlag – Wiesbaden 2000.

Brinkman, John A. Miguel CIVIL, Ignace J. Gelb, A.Leo Oppenheim, Erica Reiner, The assyrian dictionary, Chicago 1980.

Brockelmann, Carolo, Lexicon Syriacum, Edinburgb- Berlin 1895.

Bucaille, Maurice, Kitab-ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim, (Çev. Suat Yıldırım) Silm Matbaası, İzmir 1981.

Câbirî, Muhammed Âbid Arap-İslâm Aklının Oluşumu, (Çev. İbrahim Akbaba), Kitabevi Yay., 3. Baskı, İstanbul 2001.

el-Cevheri, es-Sıhah, İsmail b. Hammad, Tacü'l-Luğa ve Sıhahu'l-Arabiyye, (tah. Ahmed Abdulğafur Attar), Daru'l-İlmi lil-Melayin, 4. Baskı, Beyrut 1990.

Cevizci, Ahmet, Paradigma Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yay., İstanbul 1999.

Costaz, Lois, Dictionnaire Syriaque-Français, Syriac-English Dictionary, Kâmûsu Siryâni-Arabi, Dar el-Machreq, Beyrut 2002.

Cündioğlu, Dücane, Kur'ân'ı Anlamanın Anlamı, Kapı yayınları, İstanbul 2011.

_____, Kur'ân Çevirilerinin Dünyası, Kapı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2011.

Demircan, Adnan, "Sâmîler", TDV İslam Ansiklopedisi, XXXVI.75, 76.

Demirci, Muhsin, Kur'an'ın Ana Konuları, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2012.

ed-Deyk, İhsan, al-Hamme ve's-Sada, Sada er-Ruh fi'ş-ş'i'ri'l-Cahiliyye, mecelletü Camiatu'n-Necah lil Ebhas(insani ilimler) C. 13, Sayı 2, 1999, s.627.

İbn Düreyd, Ebu Bekir Muhammed b. Hasan, Cemheretü'l-Lüğa, (tah. Remzi Münir Ba'lebekkî), Darü'l-İlmi'l-Melâyin, Beyrut 1987.

Ekin, Yunus, "T. Izutsu'nun Kur'an Semantiği Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme", İslâmî Araştırmalar Dergisi, 2005, C.XVIII, Sayı 1, s. 97.

Evs bn. Hacer, Divan, (şerh ve tahkik; Muhammed Yusuf Necm), Daru Beyrut, Beyrut 1980.

el-Ezherî, Abu Mansur Muhammed b. Ahmed, Tehzibu'l-Lüğa, ed-Daru'l-Mısıriyyetili't-Te'lifi ve't-Tercümeti, Mısır 1964.

el-Ferâhidî, el-Halil b. Ahmed, Kitâbu'l-'Ayn, (tah. Abdu'l-Hamîd Henedâviy), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1988.

Feyerabend, Karl, A Complete Hebrew-English Pocket-Dictionary to The Old Testament, Printed by G. Langenscheidt, trsz.

el-Fîruzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakup, el-Kâmusu'l-Muhît, Müessestü'r-Risale, 8. Baskı, Beyrut 2005.

el-Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed, el-Misbâhu'l-Münîr fi Ğaribi's-Şerhi'l-Kebîr, Mektebetü Lübnan, Lübnan 1987.

Fuerst, Julius ve Samuel Davidson, A Hebrew and Chaldee Lexicon to The Old Testament, London 1867.

Gesenius, William, A Hebrew and English Lexicon of The Old Testament, Great Britain 1959.

Gesenius, Heinrich Friedrich Wilhelm, Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament, U.S.A. 1996.

Gezgin, Ali Galip, "Toshihiko Izutsu'nun Kur'ân-ı Kerîm'i Anlama ve Yorumlama Yöntemi", İslâmî Araştırmalar dergisi, 2005, C.XVIII, Sayı 1.

Hadıra, Divan, (Tahkik, Nasır ed-Din el-Esed), trz.

Heschel, Abraham, A Consice Dictionary of Hebrew Philosophical Terms, Mimeo-graphed For Use İn The Classes Of The Hebrew Union Collage-Jewish İnstitute Of Religion, Cincinnati O. 1941.

Heyet, El-Müncid Fi'l-Lüğati Ve'l-A'lâm, Daru'l-Maşrık, Beyrut 2008.

el-Hûlî, Emîn, Kur'ân Tefsirinde Yeni Bir Metod, (çev. Mevlüt Güngör), Kur'ân Kitaplığı Yay., Ankara 2001.

el-Hüzeli, Ebu Züeyb, Hayatı ve şiirleri, Suudi Arabistan Krallığı, Riyad 1978.

Hüzeliyyin, Divan, ed-Daru'l-Kavmiyye, Kahire 1965.

el-İsfahani, Ebu'l-Kasım el-Hüseyn ibn Muhammed, (Muhammed Halil İtani), el-Müfredet fi Garibi'l-Kur'an, Mektebetü Nezar Mustafa el-Bâz, trsz.

İzutsu, Toshihiko, Kur'ân'da Tanrı ve İnsan, (Çev. M. Kürşad Atalar), Pınar Yayınları, İstanbul 2012.

_____, Kur'ân'da dinî ve Ahlâkî Kavramlar, (çev. Selahattin Ayaz), Pınar Yay., İstanbul 1991.

Jansen, J.J.G. Kur'an'a Bilimsel-Filolojik-Pratik Yaklaşımlar,(Çev. Halilrahman Açar) Fecr yayınevi, Ankara 1993.

Jastrow, Marcus, Dictionary of Talmud Babli, Yerushalmi, Midrashic Literature and Targum, New York 1950.

Jennings, William, Ulric Gantillon, Lexicon to The Syriac New Testament (Peshitta), Oxford University Press, Oxford 1926.

Klein, Ernest, A Comprehensive Etymological Dictionary of the Hebrew Language, New York 1987

Lane, Edward William, An Arabic-English Lexicon, Librairie Du Liban, Beyrut 1968.

Maluf, Louis, el-Müncid fi'l-Luğati ve'l-Edebi ve'l-Ulûm, el-Matbaatü'l-Kâsûlîkiyye, Beyrut 1956.

İbn Manzur, Abu'l-Fadl Cemâlu'd-Dîn Muhammed b. Mükerrrem, Lisanü'l Arab, (tah. Abdullah Ali el-Kebir, Muhammed Ahmed Hasebullah, Haşim Muhammed eş-Şazeli), Daru Sâdır, Beyrut trsz.

Margoliouth, J. P., Supplement to The Thesaurus Syriacus, Oxford University Press, Oxford 1927.

Medkur, İbrahim ve diğerleri, Mu'cemü'l-Elfazi'l-Kur'âni'l-Kerim, el-İdaratü'l-Âmme li'l-Mu'cemât ve İhya'it-Türas, Kahire 1989.

Mesûd, Cubrân, er-Râid Mu'cemun Luğaviyyûn Asriyyun, Daru'l-İlmi lil-Melayin, 7. Baskı, Beyrut 1978.

Mustafa, İbrahim ve diğerleri, El-Mu'cemü'l Vasi, Mektebetu's-Şurûku'd-Devliyye, Mısır 2004.

el-Mutarrizi, Ebu'l-Fettah Nasiruddin, el Muğrib fi Tertibi'l-Mu'rib, (tah. Mahmud Fahuri, Abdülhamid Muhtar), Mektebetü Üsameti İbn Zeyd, 1. Baskı, Suriye 1979.

Mutçalı, Serdar, Arapça-Türkçe Sözlük, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995.

Okumuş, Mesut, "Kur'an'da "Birr" Kavramı Üzerine Semantik Bir Analiz", Dini Araştırmalar, Eylül-Aralık 2002, C.5. S.14. s. 97-115.

Öztürk, Mustafa, Kur'an'ı Kendi Tarihinde Okumak, Ankara Okulu, Ankara 2004.

Paçacı, Mehmet, Çağdaş Dönem'de Kur'an'a ve Tefsire Ne Oldu?, Klasik Yayınları, İstanbul 2008.

_____, Kur'an ve Ben Ne Kadar Tarihseliz?, Ankara Okulu Yay., Ankara 2002.

Palmer, F.R. Semantik, Yeni Bir Anlambilim Projesi, Kitabiyat Yay., Ankara 2001.

Penrice, John, Dictionary and Glossary of the Holy Qur'an, (Çev: Ömer Aydın), İşaret Yayınları, İstanbul 2010.

er-Razi, Zeynuddin Muhammed b. Ebu Bekr b. Abdulkadir, Muhtarus-Sihah, Mektebetü Lübnan, Beyrut 1950.

Sahib İbn Abbad, el-Muhit fi'l Luğa, Beyrut 1994.

Sarı, Mevlüt, el-Mevârid Arapça-Türkçe Sözlük, Bahar Yay., İstanbul 1982.

Scharfstein, Ben-Ami, Raphael Sappan, Zevi Scharfstein, English - Hebrew Dictionary, The Dvir Company Ltd, Telaviv-İsrail 1961.

es-Semev'el, Urve bn. Vered, Divan, Daru Beyrut, Beyrut 1982.

Shachter, Haim, The New Universal Hebrew-English Dictionary, Tel-Aviv 1960.

Smith, R. Payne, A Compendious Syriac Dictionary, Oxford University Press, Oxford 1903.

Şekhter, Hayyim, İvriy-Angliy Kolele, İsrail 1962.

Şelhub, Salih, el-Keşşaf, Kâmus-u Arabî, Daru Üsame, Amman 2004.

Şimşek, M.Sait, Günümüz Tefsir Problemleri, Kitap Dünyası Yayınları, Konya 2013.

Tanyu, Hikmet, "Ahd-i Cedîd", TDV İslam Ansiklopedisi, I.501-507.

T.D.K., Türkçe Sözlük, T.D.K. Yay., Ankara, 1983.

el-Ukli, Nemr bn. Tevleb, Divan, (Tahkik ve şerh: Muhammed Nebil Daryefi), Daru Sadr, Beyrut 1863.

Ümmye bn. Ebi Salt, Divan,(Şerh ve Tahkik; Seci’i Cemil el-Cübeyli), Daru’l-Kitab, 1. Baskı, Beyrut 1998.

Wehr, Hans, A Dictionary of Modern Written Arabic, Spoken Language Services, Wiesbaden 1971.

Yehuda, Eliezer Ben, A Complete Dictionary of Ancient and Modern Hebrew, La’am Publishing House, Telaviv-İsrail 1950.

Ben-Yehuda, Ehud ve David Weinstein, English-Hebrew Hebrew-English Dictionary, Washington Square Press, U.S.A. 1961.

Yılmaz, Hasan, Semantik Analiz Yönteminin Kur’ân’a Uygulanması, Kurav Yay,1. Baskı, Bursa 2007.

_____, “Semantik Analiz Yönteminin Kur’ân’a Uygulanmasına Dair”, Kur’ân ve Tefsir Akademisi Araştırmaları “Tarihten Günümüze Kur’an İlimleri ve Tefsir Usulü”, Ankara 2009.

ez-Zebidi, es-Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseyni, Tacu’l-‘Arus min Cevahiri’l- Kamus, Kuveyt Hükümeti Matbaası, Kuveyt 1976.

İbn Zekeriyya, Abu’l-Hüseyn Ahmed b. Faris, Mu’cemu Makayisü’l-Lüğa, Daru İhyai’t-Turası’l-Arabiyyi, 1. Baskı, Lübnan 2001.

